

Motion till riksdagen
2005/06:Bo218

av Owe Hellberg m.fl. (v)

Boendeplaneringsprogram

1 Innehållsförteckning

1	Innehållsförteckning.....	1
2	Förslag till riksdagsbeslut.....	2
3	Inledning	2
4	Förutsättningar för boendeplanering	2
4.1	Behovet av statistik	2
4.2	Obligatorisk bostadsförmedling	3
4.3	Barnperspektiv i boendeplaneringen	3
4.4	Kvinnor och män i boendeplaneringen.....	4
5	Innehåll i boendeplaneringsprogram	4
5.1	Helhetssyn i boendeplaneringen.....	4
5.2	Ekologisk hållbarhet.....	5
5.3	Utvecklad kvalitet i boendet och dess omgivning	5
5.4	Äldreboende och tillgänglighet	6
5.5	Trygghet i boendet	6
5.6	Bryt segregationen genom boendeplanering	7
5.7	Barnperspektiv i boendeplaneringen	7
5.8	Jämställdhetsperspektiv i planeringen.....	7
5.9	Krav på boendeplaneringsprogram.....	8

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om obligatorisk kommunal bostadsförmedling.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör utreda förutsättningarna för att varje kommun skall ha en ansvarig tjänsteman som tillvaratar barnens intressen.
3. Riksdagen begär att regeringen lämnar förslag till nationella riktlinjer för barns deltagande och rättigheter i samhällsbyggandet.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om boendeplaneringsprogram.

3 Inledning

Rätten till en bostad har i viss mån förstärkts i samband med införandet av bostadsförsörjningslagen (2000:1383). Dessvärre är lagen otillräcklig och otydlig i sin utformning. Vänsterpartiet är i stora delar enigt med de synpunkter som Boverket lämnade i sitt remissvar till utredningen om det kommunala bostadsförsörjningsansvaret. För oss är planering av bostäder och boende en central punkt för att kommunerna skall kunna ta sitt ansvar för en social bostadspolitik. Vi vill därför ändra lagstiftningen från att handla om bostadsförsörjning till att ha en inriktning mot obligatorisk boendeplanering.

4 Förutsättningar för boendeplanering

4.1 Behovet av statistik

Genom propositionen En ny lag om lägenhetsregister (2004/05:171) kommer troligen vissa grundläggande behov för kommunernas möjligheter till boendeplanering att tillgodoses. För att ett bra boendeplaneringsprogram inom en kommun skall bli verklighet krävs dock att man fyller alla de luckor som finns då det gäller statistiskt underlag. Detta är en nödvändighet om man vill se en bra planeringsprocess i kommunerna, men även för att underlätta forskningen på området.

Att skapa så bra förutsättningar som möjligt för en sådan kunskapsbas måste därför vara ett mål för regeringen. Vänsterpartiet hade av denna anledning helst sett att en ny folk- och bostadsräkning (FoB) hade genomförts för att ge såväl kommunerna som forskarna ett kraftfullt redskap i sina respektive arbeten. Men genom lägenhetsregistret kommer trots allt förutsättningarna för kunskapsinhämtande om bostadssituationen i olika delar av landet att förbättrats avsevärt, och Vänsterpartiet är därför positivt till den nya lagen. På sikt torde det dock vara nödvändigt att utöka antalet fakta i registret till att även innehålla uppgifter om exempelvis upplåtelseform, antalet våningsplan och

tillgången till hiss, detta om man på allvar vill uppnå ett fullvärdigt statistiskt kunskapsunderlag.

4.2 Obligatorisk bostadsförmedling

I 3 § bostadsförsörjningslagen står det att inrättandet av en bostadsförmedling och regionalt samarbete är frivilligt. Regeringen kan, om behov föreligger, ålägga en kommun att inrätta en bostadsförmedling lokalt eller regionalt. Lagen har funnits i tre år och regeringen har fortfarande inte använt sig av den, detta trots att bara ca 10 procent av landets kommuner har en bostadsförmedling. En bostadsförmedling har, förutom att den kan fördela bostäder på ett socialt rättvist sätt, betydelse för att skapa ett instrument för boendeplanering genom att statistik på önskade bostäder avseende läge och storlek blir tillgänglig. Vänsterpartiet kräver obligatorisk avgiftsfri bostadsförmedling med möjlighet för kommuner att söka dispens.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4.3 Barnperspektiv i boendeplaneringen

Vem för barnens talan i arbetet med översiktsplaner och detaljplaner? I FN:s barnkonvention slås fast att barnens bästa alltid skall komma i första rummet (3 §) och att barnet har rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som berör det. När domstolar och myndigheter behandlar fall som rör barn skall barnet alltid höras och barnets intresse komma i första rummet (12–15 §§). Vidare fastslås att barnet har rätt till lek, vila och fritid (31 §). I 2 kap. 4 § plan- och bygglagen, PBL, gäller följande vid förändringar och kompletteringar av bebyggelse: Inom eller i nära anslutning till områden med sammanhållen bebyggelse skall det finnas lämpliga platser för lek, motion och annan utevistelse.

I Norge har man ställt tydliga krav på kommunerna när det gäller barn och planering. De rikspolitiska riktlinjerna säger att kommunerna skall lägga upp planeringsarbetet så att barns och ungdomars synpunkter alltid finns med i planeringen. En följd av detta är att den norska staten ålagt varje kommun att utse en ansvarig tjänsteman som har till uppgift att tillvarata barnens intressen. Sverige bör följa den norska modellen, och regeringen bör utreda förutsättningarna för att varje kommun skall ha en ansvarig tjänsteman som tillvaratar barnens intressen.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Barnens rätt till en trygg och fri utemiljö måste vara en grundpelare i samhällsbyggandet. Unga måste ges möjlighet att förflytta sig på egen hand mellan fritidsaktiviteter, skola och hem. I en socialt hållbar stad skall rumslig segregation motverkas genom blandade upplåtelseformer och bebyggelse typer, bl.a. så att barn med olika social bakgrund ges förutsättningar att träffas. Bra samhällsbyggande skall låta barn och ungdomar vara med och påverka sin livssituation utifrån sitt tänkande och sina erfarenheter. Regeringen bör

Fel! Okänt namn på

därför lämna förslag till nationella riktlinjer för barns deltagande och rättigheter i samhällsbyggandet.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4.4 Kvinnor och män i boendeplaneringen

Samhällsplanering förväntas i stor utsträckning vara till lika stor nytta för kvinnor som för män. Utgångspunkten i den fysiska planeringen och markanvändningen är en könsblind hållning. Planeringen tar sin utgångspunkt i att den är till för alla, men kön har betydelse även i samhällsplaneringen. Det är vanligt att planeringen inte svarar mot både kvinnors och mäns behov utan att ”alla” i stället är synonymt med ”män”.

Kvinnor och män rör sig olika i det fysiska rummet. Något förenklat kan man säga att en mans rörelsemönster ser ut på följande vis: hemmet – arbetet – hemmet. En kvinnas vardagliga rörelsemönster ser vanligtvis ut på ett annat sätt: hemmet – förskolan – arbetet – förskolan – affären – hemmet. Till det kan läggas att män i större utsträckning än kvinnor färdas med bil, medan kvinnor i större utsträckning använder sig av cykel eller kollektivtrafik. Kvinnors och mäns rörelser skapar olika erfarenheter och ger också olika perspektiv på vad som är viktigt att åtgärda inom samhällsplaneringen. Vi måste därför alltid ställa oss frågor om vem det är vi bygger och planerar för och på vilket sätt vi gör det. Vem är det som bygger, vems kunskap är det som har legitimitet och vad resulterade de tagna besluten i? Är det vägar eller cykelbanor som behövs, skall bostäderna ligga nära affärer och skolor, bör de offentliga platserna utformas på något visst sätt? Kvinnors och mäns olika rörelsemönster påverkar i hög grad markanvändningen.

Vi har utvecklat vikten av en jämställd planering i motionen Jämställdhet och fysisk planering. I motionen anför vi följande: en ändring i portalparagrafen i plan- och bygglagen; Sverige skall verka för att ett jämställdhetsperspektiv inarbetas i EU:s olika dokument som rör fysisk planering; jämställdhetskonsekvensbeskrivningar skall upprättas i samband med arbetet med översiktsplaner och detaljplaner; könsuppdelad statistik skall finnas som underlag i samband med framtagande av planer; i regleringsbrev eller instruktion ställa krav på att skriva in analyser om konsekvenserna för jämställdheten av olika myndighetsbeslut som rör markanvändning, byggande och rumsliga strukturer; regeringen ger Boverket i uppdrag att undersöka möjligheten att starta ett pilotprojekt i ett tiotal kommuner rörande jämställdhet och fysisk planering.

5 Innehåll i boendeplaneringsprogram

5.1 Helhetssyn i boendeplaneringen

Boendeplaneringen måste utgå från en helhetssyn på samhället. Varje del i samhällsplaneringen påverkar det samlade resultatet. Brister i serviceutbud eller transportsystem försämrar möjligheten att leva och bo i de delarna av samhället. En bra samhällsplanering måste beakta och väga in alla aspekter och utgå från de lokala och regionala förutsättningarna inom varje sektorsområde. Det är lätt att bygga hus, men det är en konst att bygga samhällen. Därför måste samhällsbyggande ta en ansats utifrån många olika aspekter vilka måste identifieras både på det lokala och det regionala planet.

För att nå framgång i planeringsarbetet är det nödvändigt att så många som möjligt involveras i processen. Detta sker bäst i det offentliga samtalet. Samtalet måste föras såväl mellan kommun och medborgare som mellan de olika sektorerna. Varje kommun bör ge tydliga förklaringar om medborgarnas handlingsutrymme och vilka spelregler som gäller för samhällsplaneringen. När det demokratiska samtalet används som planeringsmetod gynnas utvecklingen av hållbara samhällen.

5.2 Ekologisk hållbarhet

Genom förbrukningen av naturresurser och energi finns ett direkt samband mellan belastningen på miljön och användningen av mark och vatten. Förändringar i den byggda miljön och hur den förvaltas är av avgörande betydelse för utvecklingen av ett hållbart samhälle.

Vänsterpartiet vill ställa höga krav på samhällelig samverkan för ekologisk hållbarhet. Samtliga aktörer måste ta sitt ansvar i samhällsplanering, byggande, förvaltning och boende. Det omfattar förändringar inom redan byggda miljöer och det ställer höga krav på miljöanpassning i tillkommande bebyggelse. Uppvärmning av bostäder står för en stor del, 40 procent, av energiförbrukningen i samhället.

Vid ny- och ombyggnad skall energiförbrukningen minimeras genom bästa möjliga val av uppvärmnings- och ventilationssystem. Transporter till och från bostaden förbrukar mycket energi, särskilt biltransporter. Vid planering av nya bostäder och förändringar i befintlig bebyggd miljö skall höga krav ställas på energisnåla transportmöjligheter och minskad bilanvändning. Det förutsätter ett planeringsperspektiv som väger samman de ekologiska, ekonomiska och sociala aspekterna med markanvändnings- och bebyggelsefrågorna. Det samlade underlaget bör ingå i ett boendeplaneringsprogram.

5.3 Utvecklad kvalitet i boendet och dess omgivning

Framtagandet av boendeplaneringsprogrammen bör ta sin utgångspunkt i det enskilda bostadsområdet, med ett tydligt boendeflytande och med en hel-

Fel! Okänt namn på

hetssyn där boendet och boendemiljön står i centrum för en rad frågor. Arbetet berör en rad områden och kräver därför ett stort mått av samarbete över förvaltningsgränser och kommunala nämnder, där varje infallsvinkel och synpunkt skall utgå från ett helhetstänkande med målet att uppnå ett ekologiskt och socialt hållbart samhälle.

Människan skall stå i centrum för utformningen av bostäder och bostadsområden. Hög kvalitet i boendet bidrar till social och ekologisk hållbarhet. Det förutsätter närhet till grönska och vatten, frihet från buller, samt luft och ljus i boendet. Det förutsätter också god estetik och medveten färgsättning och formgivning i boendemiljöerna. Befintlig bebyggelse måste vårdas väl. Kulturhistoriska bebyggelsemiljöer är värdefulla och skall hanteras varsamt och bevaras så långt möjligt.

Boendemiljöer skall anpassas till de människor som bor där. Omfattande krav bör ställas för att garantera hög kvalitet i bostaden och dess omgivning. De problem som uppstår med skadliga ämnen och ljud måste bekämpas med tydliga regler om begränsningar och ansvar. Boendet skall skyddas från ohälsosamma boendeförhållanden på grund av radon, mögel, dålig ventilation, buller etc.

5.4 Äldreboende och tillgänglighet

De kommande årtiondena kommer andelen äldre att öka. Det ställer särskilda krav på anpassning av bostäder, bostadsområden, service och trafiksystem. Två huvudspår kan urskiljas i utvecklingen av boendet för äldre, dels ökade möjligheter att bo kvar i den egna bostaden genom anpassningar i det befintliga beståndet, dels ökade möjligheter att få en bostad i någon form av äldreboende. I båda fallen ställs det särskilda krav på tillgänglighet och handikappanpassning.

Samhället har ett omfattande ansvar för en generell tillgänglighet och anpassning av boendet för människor med olika former av funktionshinder utifrån individuella behov. Funktionshindrade skall ha ett stort inflytande över det egna boendet och dess närmiljö. Rättigheterna att kräva anpassningar och ombyggnader av den egna bostaden bör utökas. Kommunerna skall givetvis behandla frågan om boende för funktionshindrade och äldre i arbetet med boendeplaneringsprogram. Kontrollen och sanktionerna för reglernas efterlevnad skall skärpas.

5.5 Trygghet i boendet

Problemet med otrygghet och rädsla är mycket komplext och sträcker sig utanför bostadspolitikens gränser. Den fysiska miljön har dock stor betydelse för säkerhet och trygghet, vilket skall beaktas i planering och förvaltning av bostäder. Undersökningar gjorda av Statistiska centralbyrån och Sifo har visat att trygghet är den viktigaste enskilda faktorn i val av bostad samtidigt som många, framför allt unga kvinnor, upplever både otrygghet och rädsla i sin

närmiljö. Trygghet i bostadsområdet är väsentligt för trivsel och gemenskap. Boendet är den kanske viktigaste grunden för våra liv och våra möjligheter att förverkliga våra livsprojekt. Om rädsla och otrygghet får breda ut sig i våra bostadsområden, hur skall vi då kunna utveckla ett demokratiskt samhälle där alla har en möjlighet att delta och bidra?

Det skall vara en självklarhet att känna sig trygg och säker i sitt eget bostadsområde. Samtidigt är det betydelsefullt att bevara öppenhet och tillgänglighet. Det finns mycket som talar för att situationen i våra bostadsområden snarare försämras än förbättras avseende otrygghet och rädsla, men det går självklart att vända utvecklingen. Detta förutsätter att en rad åtgärder sätts in både av förebyggande karaktär och med bättre hjälp åt dem som redan drabbats. Samhället skall aktivt arbeta brottsförebyggande genom breda samverkansprojekt mellan lokala myndigheter, organisationer och medborgare. I ett boendeplaneringsprogram skall brottsförebyggande arbete vara en självklar del. För att värna kvinnors rätt till trygghet och säkerhet bör kommunerna åläggas att ta fram ett program för kvinnofrid. I den del som handlar om boendet skall kvinnofridsprogrammet vara en del av boendeplaneringen.

5.6 Bryt segregationen genom boendeplanering

I 5 kap. 7 § plan- och bygglagen regleras kommunens möjlighet att utifrån ett program ge förutsättningar för hur ett bostadsområde skall bebyggas, antal lägenheter, upplåtelseform osv. Detta är inget absolut krav. Frånvaron av krav på obligatoriska boendeplaneringsprogram i samband med översynen av översiktsplaner är utan tvekan en orsak till den svaga samhällsdebatten kring boendefrågor.

Med ett krav på obligatoriska boendeplaneringsprogram som bl.a. skulle ta upp aspekterna kring segregering och lösningar för de grupper som är eller riskerar att bli hemlösa skulle vi få en aktiv debatt i kommunerna om hur vi bygger ett samhälle där alla får plats. Genom en medveten boendeplanering som tar sikte på byggande med blandade upplåtelseformer kan vi bryta den segregering som framför allt präglar våra stora städer. Det mesta är redan byggt och därför är det betydelsefullt att ta hänsyn till det redan byggda och planera på ett sådant sätt att vi bryter segregation och utanförskap.

5.7 Barnperspektiv i boendeplaneringen

Barnens rätt till en trygg och fri utemiljö måste vara en grundpelare i samhällsbyggandet. Unga måste ges möjlighet att förflytta sig på egen hand mellan fritidsaktiviteter, skola och hem. Inom eller i nära anslutning till områden med sammanhållen bebyggelse skall det finnas lämpliga platser för lek, motion och annan utvistelse. Barns perspektiv måste därför självklart vara en del i ett boendeplaneringsprogram. Vi har tidigare i denna motion utvecklat resonemanget om barns perspektiv i planeringen (se 4.3).

Fel! Okänt namn på

5.8 Jämställdhetsperspektiv i planeringen

Samhällsplanering förväntas i stor utsträckning vara till lika stor nytta för kvinnor som för män. Utgångspunkten i den fysiska planeringen och markanvändningen är en könsblind hållning. Planeringen tar sin utgångspunkt i att den är till för alla, men kön har betydelse för samhällsplaneringen, och det är vanligt att planeringen i högre grad svarar mot männens behov och mindre mot kvinnornas.

Jämställdhetsperspektivet skall alltid finnas med i ett boendeplaneringsprogram. Vi har ovan utvecklat resonemanget om vikten av jämställdhet i den fysiska planeringen och i en särskild motion, Jämställdhet och fysisk planering, sker en utförligare presentation.

5.9 Krav på boendeplaneringsprogram

Det skall vara obligatoriskt för kommunerna att upprätta boendeplaneringsprogram för att garantera hög kvalitet i bostäder och boendemiljöer. Boendeplaneringsprogrammen skall vara heltäckande och övergripande och redovisas till regeringen via länsstyrelserna minst en gång per mandatperiod. De skall behandla såväl handlingsplaner för nyproduktion och ombyggnad som förändringar i service, infrastruktur och omgivande miljö. Kvalitetskraven skall utvecklas ytterligare för att omfatta energi- och miljökrav, trygghet och säkerhet, feministiskt perspektiv samt social och ekologisk hållbarhet.

Det som här ovan har anförts i motionen om innehållet i kommunala boendeplaneringsprogram bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 28 september 2005

Owe Hellberg (v)

Kjell-Erik Karlsson (v)

Peter Pedersen (v)

Karin Thorborg (v)

Sten Lundström (v)

Sven-Erik Sjöstrand (v)